

Łukasz Szczeblewski

Kult św. Andrzeja Boboli, Kapłana i Męczennika w twórczości pieśniowej ks. Zbigniewa Piaseckiego (1916-2011)

Saeculum Christianum : pismo historyczne 21, 265-278

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

ŁUKASZ SZCZEBLEWSKI
WNHiS UKSW, Warszawa

KULT ŚW. ANDRZEJA BOBOLI, KAPŁANA I MĘCZENNIKA W TWÓRCZOŚCI PIEŚNIOWEJ KS. ZBIGNIEWA PIASECKIEGO (1916-2011)

Śpiew ludowy stanowi wielkie dziedzictwo polskiej kultury religijnej. Bogata historia pieśni religijnych sięga czasów średniowiecza. Przez wiele stuleci były one wyrazem pobożności naszego narodu. Ich dowartościowanie dokonało się za sprawą Soboru Watykańskiego II (1962-65), kiedy to zostały oficjalnie dopuszczone do użytku liturgicznego. Owocem tego jest powstawanie nowych kompozycji, wypełniających luki w repertuarze kościelnym.

W okresie posoborowym jednym z najbardziej znanych twórców pieśni religijnych w Polsce był ks. Zbigniew Piasecki. Jego kompozycje pieśniowe znacznie wzbogaciły istniejący repertuar kościelny. Celem tego opracowania jest przedstawienie i analiza muzykologiczna jego utworów ku czci św. Andrzeja Boboli, patrona Polski, które do dnia dzisiejszego nie doczekały się takiego omówienia. Prezentacja zostanie poprzedzona przypomnieniem sylwetki kompozytora, jego twórczości, a także postaci Świętego i jego kultu. Kompletnie kompozycje zostały zamieszczone w aneksie.

1. Nota biograficzna o ks. Zbigniewie Piaseckim

Ks. Zbigniew Piasecki urodził się 7 maja 1916 r. w Przydrujsku na Łotwie. Jego matka, Antonina, była nauczycielką, natomiast ojciec, Władysław, organistą, absolwentem Konserwatorium Muzycznego w Warszawie¹. Po ukończeniu szkoły powszechnej w Samogoszcy Piasecki kształcił się w ośrodkach salezjańskich w Różanymstoku k/Grodna (woj. suwalskie), w Marszałkach (woj. wielkopolskie) oraz Przemyślu. W 1932 r. wstąpił do Towarzystwa Świętego Franciszka Salezego w Czerwińsku. Po odbyciu rocznego nowicjatu złożył 3-letnie śluby zakonne. W 1936 r. złożył egzamin dojrzałości i opuścił zgromadzenie, aby rok później wstąpić do Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej w Janowie Podlaskim. Ze względu na wybuch II wojny światowej i okupację hitlerowską ukończył studia seminaryjne w Siedlcach. 17 stycznia 1943 r. w katedrze siedleckiej przyjął święcenia kapłańskie z rąk biskupa Czesława Sokołowskiego².

Po kilku latach pracy duszpasterskiej w diecezji siedleckiej w 1946 r. został skierowany przez biskupa Ignacego Świrskiego na studia specjalistyczne do Warszawy. Kształcił się

¹ J. Drewniak, *Ksiądz Zbigniew Piasecki – życie, działalność, twórczość kompozytorska*, Włocławek 2002, s. 17.

² Tamże; P. Wiśniewski, *Ksiądz Zbigniew Piasecki (1916-2011) – duszpasterz, pedagog i kompozytor*, „Annales Lublinenses Pro Musica Sacra” 3/2012, nr 3, s. 150.

na Wydziale Pedagogicznym (1946-1951) oraz na Wydziale Kompozycji, Teorii i Dyrygentury (1955-1960) Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej oraz na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie uzyskał tytuł magistra teologii³. 20 czerwca 1952 r. został inkardynowany do Archidiecezji Warszawskiej, gdzie podejmował obowiązki: kapelana sióstr zakonnych, wikariusza, prefekta, katechety oraz duszpasterza akademickiego. W 1967 r. został odznaczony godnością kanonika honorowego⁴.

Oprócz pracy duszpasterskiej ks. Piasecki prowadził działalność dydaktyczną. Był wykładowcą w Studium Liturgiczno-Muzycznym im. Piusa X w Aninie (1950-1968), a także przy Katedrze Muzykologii na Wydziale Teologicznym Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (1968-1980). W styczniu 1973 r. uzyskał stopień naukowy doktora teologii na podstawie rozprawy *Psalm responsoryjny jako aktualizacja czytań mszalnych*⁵.

Owoce działalności ks. Zbigniewa Piaseckiego na płaszczyźnie dyrygenckiej są dwa, istniejące do dnia dzisiejszego, zespoły śpiewacze: Międzyuczelniany Chór Akademicki przy kościele Św. Anny w Warszawie oraz Chór Akademii Teologii Katolickiej (dzisiaj UKSW)⁶. Ks. Piasecki zmarł 28 sierpnia 2011 r. w wieku 95 lat. Pochowany został w rodzinnym grobowcu na Cmentarzu Czerniakowskim w Warszawie⁷.

Oprócz pracy duszpasterskiej, chórmistrzowskiej i pedagogicznej ks. Piasecki prowadził niezwykle aktywną działalność kompozytorską. W jego dorobku twórczym znajdują się przede wszystkim kompozycje o charakterze religijnym. Największą grupę stanowią jedno-głosowe pieśni religijne (ponad 150 opublikowanych kompozycji). Są to utwory przeznaczone na poszczególne okresy roku liturgicznego oraz na wybrane święta i uroczystości. Odnajdujemy je w wielu edycjach pieśni religijnych. Wiele z nich na stałe zagościło w repertuarze liturgicznym i do dnia dzisiejszego cieszy się dużą popularnością. Do najbardziej znanych należą: *Czekam na Ciebie, Jezu mój dobry*; *Czego chcesz od nas Panie: Wypatrujcie tęsknie*; *Jezu na krzyżu (Jezu tyś cały)*; *Alleluja! Biją dzwony*; *Jam jest chlebem żywym*; *Daleś nam chleb z nieba*; *Gdzie miłość wzajemna i dobroć*.

Ponadto ks. Piasecki jest autorem melodii do blisko stu hymnów brewiarzowych. W jego dorobku twórczym znajdują się także utwory do tekstów psalmowych. Do tej grupy należy jedna z najbardziej znanych jego kompozycji *Boże, obdarz Kościół Twój jednością i pokojem*. Spuścizna kompozytorska Ks. Piaseckiego to również cykle mszalne do tekstów *Ordinarium Missae* i *Proprium Missae*, kantaty: *Tota pulchra es Maria* i *Przyjmij wdzięczności naszej śpiew* oraz utwory wielogłosowe (pieśni na trzy- i czterogłosowy chór mieszany *a cappella*, na trzygłosowy chór o głosach równych oraz na dwa chóry)⁸.

³ Tamże, s. 18.

⁴ P. Wiśniewski, op. cit., s. 151.

⁵ Z. Piasecki, *Psalm responsoryjny jako aktualizacja czytań mszalnych*, Warszawa 1977.

⁶ J. Drewniak, op. cit., s. 29-41. Warto w tym miejscu wspomnieć, iż kompozytor za wybitne osiągnięcia i wkład w rozwój muzyki sakralnej w Polsce w 2004 r. otrzymał nagrodę Prymasa Polski, Srebrną Piszczalkę. Ponadto w 2009 r. za zasługi w dziedzinie chórmistrzostwa i twórczości kompozytorskiej, za osiągnięcia w pracy duszpasterskiej i pedagogicznej oraz za kształtowanie postaw obywatelskich został odznaczony przez Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego, Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Ł. Szczebleski, *Repertuar śpiewów w zbiorze ks. Zbigniewa Piaseckiego (1916-2011) „Panu memu śpiewać chcę” i jego przydatność liturgiczna*, Warszawa 2013, (Mps pracy licencjackiej w Bibl. UKSW), s. 13.

⁷ A. Filaber, *Śp. Ks. Zbigniew Piasecki*, „Liturgia Sacra” 17/2011, nr 2, s. 469.

⁸ Szczegółowy katalog twórczości ks. Piaseckiego znajduje się w monografii J. Drewniak, op. cit., s. 107-156. Spis zachowanych rękopisów został zamieszczony w Ł. Szczebleski, op. cit., s. 113-121.

Wiele jego kompozycji nie było jeszcze publikowanych i do dnia dzisiejszego istnieją tylko w rękopisach. W ostatnich latach szczególnym zainteresowaniem ks. Piaseckiego cieszyły się kompozycje ku czci różnych świętych. W rękopisie *Pieśni różne* z 2005 r. odnajdujemy między innymi utwór *Do Św. Andrzeja Boboli (Patrona Warszawy)*⁹.

Ks. Piasecki jest także autorem kilku zbiorów wierszy, w których w prosty sposób wyraził swoją miłość do Boga i Kościoła. Wśród nich znajduje się zbiór *Wiersze dla dzieci*¹⁰. Należy dodać, że oprócz działalności kompozytorskiej redagował także zbiory pieśni religijnych. Najważniejszym jego dokonaniem na tej płaszczyźnie są śpiewniki *Panu memu śpiewać chcę*¹¹, gdzie zamieścił ponad dwieście swoich kompozycji oraz *Będę śpiewać Bogu*¹².

2. Życie i kult św. Andrzej Bobola

Św. Andrzej Bobola należy do grona najbardziej znanych i czczonych świętych w Kościele w Polsce. Obok św. Stanisława, Biskupa i Męczennika oraz św. Wojciecha jest patronem naszej Ojczyzny.

Urodził się w 1591 r. w szlacheckiej rodzinie w Strachocinie k. Sanoka¹³. Jego ojcem był prawdopodobnie Mikołaj Bobola, imię matki pozostaje nieznane. Pierwsze nauki pobierał w kolegium jezuickim w Braniewie. W 1611 r. wstąpił do zakonu Towarzystwa Jezusowego w Wilnie, gdzie po dwóch latach nowicjatu złożył wieczyste śluby zakonne¹⁴. Kontynuował swoją edukację na Akademii Wileńskiej, studiując najpierw filozofię (1613-1616), a następnie teologię (1618-1622). W 1622 r. otrzymał święcenia kapłańskie i rozpoczął w Nieświeżu roczny okres tzw. trzeciej probacji¹⁵.

Następnie podejmował różnego rodzaju obowiązki duszpasterskie najpierw w Nieświeżu (1623-24), a później w Wilnie¹⁶. Po złożeniu w 1630 r. uroczystej profesji czterech ślubów zakonnych został przełożonym domu w Bobrujsku¹⁷. Później pracował w ośrodkach jezuickich w Płocku, Łomży (1638-42)¹⁸, Pińsku (1642-46)¹⁹ oraz Wilnie (1646-52). Pełnił funkcję kaznodziei, spowiednika, prefekta i kierownika szkół oraz kierował Sodalnością Mariańską. W 1652 r. powrócił do Pińska, gdzie przebywał do końca swego życia²⁰. W pracy duszpasterskiej odznaczał się niezwykłą gorliwością i poświęceniem, czego wynikiem było

⁹ Ł. Szczepblewski, op. cit., s. 38.

¹⁰ Z. Piasecki, *Wiersze dla dzieci*, Warszawa 2009.

¹¹ Zbiór ten po raz pierwszy wydano w 1997 r. Kolejne wydania ukazały się kolejno w 2002 i 2010 r. Piasecki Z., *Panu memu śpiewać chcę*, Warszawa 2010. Szczegółowe studium repertuaru zawartego w zbiorze i jego przydatności liturgicznej zostało podjęte w pracy Ł. Szczepblewski, op. cit., s. 46-103.

¹² Z. Piasecki, *Będę śpiewać Bogu*, Warszawa 2010.

¹³ Taką datację odnajdujemy w większości opracowań biograficznych. Na podstawie dostępnych źródeł historycznych nie ustalono dokładnej daty dziennej. Niektórzy badacze, odwołując się do tradycji jezuickiej, przyjmują 30 listopada 1591 r. za dzień narodzin Świętego. M. Paciuszkiewicz, *Andrzej Bobola*, Kraków 2000, s. 7.

¹⁴ J. Rosiak, *Andrzej Bobola, w: Nasi święci. Polski słownik hagiograficzny*, A. Witkowska (red.), Poznań 1995, s. 55.

¹⁵ W zakonie jezuickim był to około roczny czas przygotowania duchowego do pełnienia posługi duszpasterskiej. K. Drzymała, *Święty Andrzej Bobola, w: Polscy Święci*, J. R. Bar (red.), Warszawa 1986, s. 73-77.

¹⁶ A. Natoński, *Andrzej Bobola, w: Encyklopedia Katolicka*, t. 1, F. Gryglewicz i in. (red.), Lublin 1973, kol. 534.

¹⁷ K. Drzymała, op. cit., s. 82-83.

¹⁸ M. Paciuszkiewicz, op. cit., s. 51.

¹⁹ J. Rosiak, op. cit., s. 56.

²⁰ M. Paciuszkiewicz, op. cit., s. 53.

wielu prawosławnych i wątpiących, powracających do Kościoła katolickiego. Jeszcze za życia nazywano go „łowcą dusz” i „apostolem Pińszczyzny”²¹.

Jego sukcesy duszpasterskie stały się powodem rosnącej nienawiści ze strony prawosławnych. W maju 1657 r. podczas jednego z najazdów kozackich został pojmany, a następnie przewieziony do Janowa Poleskiego, gdzie po licznych torturach zginął śmiercią męczeńską. Pochowano go w podziemiach kościoła jezuickiego w Pińsku²².

Kult Męczennika narodził się w Pińsku na początku XVIII w. Po odnalezieniu w nienaruszonym stanie ciała Świętego w 1702 r., do jego grobu zaczęły przybywać liczne pielgrzymki katolików i prawosławnych. W 1808 r. przeniesiono jego doczesne szczątki do Połocka. Beatyfikacji jezuita dokonał papież Pius IX 30 października 1853 r. W roku 1923 relikwie na krótki czas trafiły do muzeum medycyny w Moskwie, skąd zostały przekazane Stolicy Apostolskiej. 17 kwietnia 1938 r. papież Pius XI kanonizował polskiego Męczennika. Wówczas, znajdujące się w Rzymie ciało św. Andrzeja, zostało uroczysto przewiezione do Warszawy. W związku z działaniami wojennymi relikwie wielokrotnie były przenoszone. W 1952 r. ostatecznie umieszczono je w kaplicy domu jezuitów przy ul. Rakowieckiej w Warszawie. 16 maja 1957 r. z okazji 300-nej rocznicy męczeńskiej śmierci św. Andrzeja papież Pius XII wydał encyklikę *Invicti athletae Christi* jako pochwałę Świętego. W 1988 r. relikwie Męczennika zostały przeniesione do wybudowanego kościoła – sanktuarium św. Andrzeja Boboli przy ul. Rakowieckiej 61. Cztery lata później św. Andrzeja Bobolę ogłoszono patronem Metropolii Warszawskiej²³. Dzisiaj odbiera on także cześć jako patron kolejarzy. W 2002 r. Stolica Apostolska nadała oficjalnie św. Andrzejowi Boboli tytuł drugorzędneho patrona Polski, a obchodzone 16 maja liturgiczne wspomnienie św. Andrzeja Boboli podniesiono do rangi święta²⁴. W 2007 r. kościół przy ul. Rakowieckiej w Warszawie został ustanowiony Narodowym Sanktuarium św. Andrzeja Boboli.

3. Pieśni ks. Piaseckiego ku czci Patrona Polski

W dorobku kompozytorskim ks. Zbigniewa Piaseckiego znajduje się siedem utworów ku czci św. Andrzeja Boboli. Są to: *O Święty*; *O Synu Polski*; *Andrzeju święty*; *Dzielny Apostole*; *O Patronie*; *Święty Andrzeju*; *Do świętego Andrzeja Boboli (Patrona Warszawy)*. Kompozycje te nie były jeszcze nigdzie publikowane, istnieją tylko w rękopisie. Powstały najprawdopodobniej z okazji uroczystości ogłoszenia św. Andrzeja Boboli patronem naszej Ojczyzny w 2002 r.

Prezentowane pieśni najogólniej możemy podzielić na zwrotkowe (bez refrenu) i refrenowe. Do pierwszej grupy należą: *O Patronie* i *Andrzeju święty*. Pozostałe kompozycje są pieśniami refrenowymi. W utworze *O Synu Polski* refren pojawia się w ramach zwrotki, jako powtórzenie dwóch ostatnich wersów. W innych pieśniach stanowi odrębną część i umiejscowiony jest poza zwrotką (na przykład *Dzielny Apostole*).

²¹ K. Drzymała, op. cit., s. 92-94.

²² A. Natoński, op. cit., kol. 534-535.

²³ J. Rosiak, *Andrzej Bobola (ok. 1591-1657), męczennik, święty, patron Polski*, Poznań 2002, s. 15-27; M. Pacuszkiewicz, op. cit., s. 53.

²⁴ Episkopat Polski, *Święty Andrzej Bobola – patronem ewangelizacji w trudnych czasach. List w związku z uznaniem św. Andrzeja Boboli za patrona Polski*, 30 kwietnia 2002 r.

3.1. Melodyka

Kompozycje ks. Piaseckiego ku czci Męczennika posiadają w większości melodie typu sylabicznego, gdzie na jedną sylabę tekstu przypada jedna nuta. Przykładem może być fragment utworu *O Patronie* (Przykład 1.).

Przykład 1.

1. O Pa - tro - nie u - ko - cha - ny, co nie - bio - sów zdo - bisz chór.

W niektórych pieśniach odnajdujemy sporadyczne przypadki, kiedy na jedną sylabę przypada grupa nut. Z taką sytuacją mamy do czynienia w utworze *Dzielny Apostole* (Przykład 2.).

Przykład 2.

To - bie cześć od - da - je lud War - sza - wy.

Ponadto należy podkreślić, iż w melodiach pieśni ku czci Męczennika wykorzystane są zasadniczo dźwięki danej skali muzycznej (melodyka diatoniczna). We wszystkich utworach odnotowujemy łącznie tylko siedem dźwięków obcych (chromatyzowanych). Przykładem może być fragment *Do świętego Andrzeja Boboli (Patrona Warszawy)* (Przykład 3.).

Przykład 3.

bo An - drzej od - dał swe ży - cie, za zje - dno - cze - nie Koś - cio - ła.

Ilość poszczególnych interwałów wykorzystanych w każdej z kompozycji oraz ich udział procentowy przedstawiono w tabeli (Tabela 1.).

Tabela 1.

Kompozycja	Interwały (%)						
	Sekunda	Tercja	Kwarta	Kwinta	Seksta	Septyma	Oktawa
<i>O Święty</i>	25 (48%)	14 (27%)	5 (9,6 %)	–	2 (3,8%)	1 (1,9 %)	–
<i>O Synu Polski</i>	24 (60 %)	3 (7,5 %)	3 (7,5 %)	1 (2,5 %)	–	–	–
<i>Andrzeju święty</i>	26 (63,4 %)	5 (12,2 %)	1 (2,4 %)	3 (7,3 %)	1 (2,4 %)	–	–
<i>Dzielny Apostole</i>	40 (66,7 %)	9 (15 %)	2 (3,3 %)	1 (1,7 %)	–	–	–
<i>Święty Andrzeju</i>	26 (49 %)	10 (18,9 %)	5 (9,4 %)	2 (3,8 %)	–	–	–
<i>O Patronie</i>	37 (58,7 %)	11 (17,5 %)	5 (7,9 %)	1 (1,6 %)	–	–	–
<i>Do Świętego Andrzeja Boboli (Patrona Warszawy)</i>	32 (36,4 %)	24 (27,3%)	9 (10,2 %)	1 (1,1 %)	–	–	–
SUMA	210 (52,5 %)	76 (19 %)	30 (7,5 %)	9 (2,25 %)	3 (0,75 %)	1 (0,25 %)	–

Na podstawie danych dotyczących interwaliki zawartych w tabeli (Tabela 1.) możemy stwierdzić, iż kompozytor najczęściej posługiwał się odległością sekundy. We wszystkich utworach zastosował ten interwał łącznie 210 razy, co stanowi 52,5 % wszystkich wykorzystanych odległości. Najwięcej ruchów sekundowych odnotowano w utworze *Dzielny Apostole* (40). Drugim najchętniej stosowanym interwałem przez ks. Piaseckiego jest tercja. Najczęściej odległość ta została wykorzystana w kompozycji *Do świętego Andrzeja Boboli (Patrona Warszawy)* – 24-krotnie. Większe skoki interwałowe pojawiają się niezwykle rzadko, a największym z nich jest septyma. Kompozytor posłużył się tą odległością w utworze *O Święty* (Przykład 4.).

Przykład 4.

1. O świę - ty w ko - ro - nie chwa - ły, dziś sła - wi

Rozpiętość melodyczną w poszczególnych kompozycjach przedstawiono w tabeli (Tabela 2.)

Tabela 2.

Kompozycja	Ambitus
<i>O Święty</i>	d ¹ -d ²
<i>O Synu Polski</i>	d ¹ -d ²
<i>Andrzeju święty</i>	d ¹ -e ²
<i>Dzielny Apostole</i>	d ¹ -d ²
<i>Święty Andrzeju</i>	d ¹ -d ²
<i>O Patronie</i>	d ¹ -c ²
<i>Do Świętego Andrzeja Boboli (Patrona Warszawy)</i>	d ¹ -d ²

Jak wynika z powyższego zestawienia (Tabela 2.), największy ambitus (nona) posiada kompozycja *Andrzeju święty*, najmniejszy (septyma) odnotowujemy w utworze *O Patronie*. W pozostałych pieśniach rozpiętość melodyczna wynosi oktawę (d¹-d²). Można więc stwierdzić, iż pod tym względem pieśni ku czci św. Andrzeja Boboli nie wykazują większego różnicowania.

3.2. Metrorhythmika

We wszystkich prezentowanych kompozycjach ku czci Patrona Stolicy mamy do czynienia z rytmiką ustaloną, która związana jest z określonym kryterium metrycznym. Kompozytor zastosował zarówno metrykę dwudzielną jak i trójdzielną. W pięciu pieśniach wykorzystano metrum 4/4. Jako przykład możemy wskazać *Do świętego Andrzeja Boboli (Patrona Warszawy)* (Przykład 5.).

Przykład 5.

1. Już dzień chwa - le - bny ja - śnie - je i no - wą ra - dość przy - no - si,

W dwóch utworach zastosował metrykę podwójną, dwu- i trójdzielną. W kompozycji *O Patronie* pierwsza część zwrotki utrzymana jest w metrum 3/4, druga w 4/4. Z kolei w utworze *O Świąty* zwrotki utrzymane są w metrum 3/4, natomiast refren w 4/4 (Przykład 6.)²⁵.

Przykład 6.

twe - go mę - czeń - stwa trud. R: Wiel - ki czci - cie - lu Pol - ski Kró -

Ponadto kompozytor bardzo często posługiwał się stałym schematem rytmicznym w całym utworze, bądź jego części (na przykład jeden schemat w zwrotce, drugi w refrenie). Przykładem może być pieśń *O Synu Polski*, gdzie cały utwór utrzymany jest w takim samym schemacie rytmicznym (Przykład 7.). Kompozytor wykorzystał go także w utworze *Andrzeju święty*.

Przykład 7.

I. O Sy - nu Pol - ski i jej Pa - tro - nie, Ty co w mę - czeń - skiej

3.3. Źródła melodii

Analiza warstwy melodycznej pozwala stwierdzić, iż ks. Piasecki wykorzystał także już istniejące melodie. W niektórych utworach odnotowujemy zjawisko kontrafaktury²⁶. W pieśni *Andrzeju Świąty* (Przykład 8.) mamy do czynienia z tzw. kontrafakturą fundamentalną (wykorzystanie części istniejącej już melodii). Kompozytor zapożyczył fragment utworu *Pod Twą obronę*, zmieniając schemat rytmiczny oraz dodając jedną nutę (Przykład 9.).

Przykład 8.

do Cie - bie wzno - sim swe bła - gal - ne dło - nie.

Przykład 9.

gro - no Twych dzie - ci, swój po - wie - rza los.

²⁵ Podkreślenie podziału na zwrotkę i refren poprzez zmianę kryterium metrycznego było częstym zabiegiem kompozytorskim ks. Zbigniewa Piaseckiego.

²⁶ Kontrafaktura (łac. *contrafacere* – naśladować, fałszować, podrabiać) to zjawisko tworzenia nowej melodii w oparciu o istniejący już wzorec melodyczno-tekstowy. S. Dąbek, *Kontrafaktura*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 9, A. Szostek i in. (red.), Lublin 2002, kol. 763.

Zjawisko wykorzystania tego samego schematu melodycznego odnotowujemy również w utworach *Święty Andrzeju* oraz *Do świętego Andrzeja Boboli (Patrona Warszawy)*. Tu z kolei mamy do czynienia z kontrafakturą regularną (wykorzystanie całego wzorca melodii). Melodia refrenu w obu kompozycjach jest praktycznie identyczna. Na 22 nuty tylko cztery zostały poddane modyfikacji (Przykład 10.).

Przykład 10.

a)

b)

a)

b)

Ponadto melodie zwrotki 3 i 4 *Do świętego Andrzeja Boboli (Patrona Warszawy)* oraz zwrotek *Święty Andrzeju* wykazują znaczące podobieństwo. W ostatniej części melodia w obu kompozycjach jest identyczna. Trudno jednak określić, który z utworów jest wzorem, a który odwzorowaniem. Pierwszy wspomniany utwór nie posiada adnotacji o czasie powstania. Kompozycja *Do świętego Andrzeja Boboli (Patrona Warszawy)* znajduje się w rękopisie datowanym na rok 2005. Można zatem przypuszczać, iż wzorem jest utwór *Święty Andrzeju*, natomiast *Do świętego Andrzeja Boboli (Patrona Warszawy)*, stanowi jego odwzorowanie.

3.4. Teksty

Wszystkie prezentowane utwory ku czci Patrona Polski charakteryzują się budową stroficzną (od 2 do 4 zwrotek). W niektórych utworach mamy do czynienia ze zjawiskiem izosylabizmu, to znaczy taką samą ilością sylab w poszczególnych wersach zwrotki (na przykład pieśń *Święty Andrzeju* napisana została ósmiogłoskowcem). Z wyjątkiem dwóch kompozycji (*O Patronie* i *Andrzeju święty*) wszystkie posiadają refren.

W trzech pieśniach, to jest *Dzielny Apostole*, *O Święty* oraz *Święty Andrzeju* ks. Zbigniew Piasecki posłużył się swoimi autorskimi tekstami. Natomiast w utworze *Do świętego Andrzeja Boboli (Patrona Warszawy)* kompozytor wykorzystał teksty dwóch hymnów brewiarzowych ze święta św. Andrzeja Boboli, Kapłana i Męczennika. Pierwsze dwie zwrotki zostały zaczerpnięte z hymnu *Jutrni Już dzień chwalebny jaśnieje* (zwrotka 1 i 5)²⁷, kolejne dwie pochodzą z hymnu *Godziny Czytań Męczenniku pełen mocy* (kompilacja fragmentów 1, 2 i 3 zwrotki)²⁸. Z kolei w utworze *O Synu Polski* ks. Piasecki posłużył się słowami pieśni

²⁷ *Liturgia Godzin*, t. III, Poznań 1987, s. 1166.

²⁸ Tamże, s. 1162.

Wyznawco wielki, których autorem jest Władysław Bełza²⁹. W pozostałych kompozycjach brak adnotacji o autorze tekstu.

W warstwie tekstowej pieśni ku czci Patrona Polski odnajdujemy różnego rodzaju rymy. Przykładem może być utwór *O Patronie*, gdzie wykorzystano rymy męskie i żeńskie w układzie krzyżowym:

*Tyś ukochał krzyż bez miary
Tyś Jezusa zawsze czcił.
Tyś był żywym świadkiem wiary,
Tyś z nim w sercu zawsze był.*

W omawianych utworach św. Andrzej Bobola otrzymał różne „imiona”. Określono go mianem „Bożego rycerza”, „pochodni wiary”, „męczennika pełnego mocy”, „dzielnego Apostoła” oraz „obrońcy Krzyża”. Teksty pieśni wyrażają także szczególny jego związek z Polską i Warszawą, nazywając go „Synem Polski”, „Patronem Polski” i „Patronem Warszawy” czy „Patronem stolicy”. Ponadto podkreślono szczególne nabożeństwo św. Andrzeja do Najświętszej Maryi Panny, określając go „czcicielem Maryi”, czy „czcicielem Polski Królowej”.

Nie brak także odniesień do męczeńskiej śmierci św. Andrzeja w obronie wiary i jedności Kościoła. W *Do świętego Andrzeja Boboli (Patrona Warszawy)* czytamy:

(...) bo Andrzej oddał swe życie za zjednoczenie Kościoła.

Podobnie w drugiej zwrotce pieśni *Dzielny Apostole* Męczennik ma być wzorem walki w obronie Kościoła i jego jedności:

*Niech za przykładem, Twej gorliwości,
Bronimy wiary, Kościoła,
Bo Jezus wzywa nas do jedności,
On głosi słowa pokoju.*

W warstwie tekstowej prezentowanych pieśni znajdują się także liczne inwokacje do Świętego z prośbą o jego wstawiennictwo i opiekę. Jako przykład możemy wskazać fragment utworu *Andrzeju święty*:

*Otocz opieką naszą Ojczyznę,
Broń wiary naszej, tej ojców spuścizny.
O męczenniku, nasz apostołe,
Wstaw się za nami na ziemskim padole.*

Podsumowując analizę tekstów pieśni, należy podkreślić, iż cechuje je budowa stroficzna, jak również obecność różnego rodzaju rymów. Św. Andrzej przedstawiony jest w nich jako heroiczny obrońca wiary i jedności Kościoła, wzór do naśladowania oraz orędownik w Niebie.

* * *

²⁹ J. Siedlecki, *Śpiewnik kościelny*, Kraków 2005 (wyd. XL), s. 410-411.

W życiu Kościoła pieśni religijne stanowią szczególną formę oddawania czci świętym. Przedstawione kompozycje ku czci św. Andrzeja Boboli, autorstwa ks. Zbigniewa Piaseckiego, są dowodem niesłabnącego w naszym kraju kultu Męczennika. Pieśni te wzbogaciły znacznie niezbyt liczną grupę śpiewów ku czci naszego patrona. Mogą zostać wykorzystane podczas liturgii eucharystycznej w święto św. Andrzeja Boboli, jak również podczas innych celebracji ku jego czci. Należy żywić nadzieję, że to opracowanie przyczyni się do ich popularyzacji w repertuarze kościelnym.

**The cult of Saint Andrew Bobola – the priest and martyr
in the songs of priest Zbigniew Piasecki (1916-2011)
Summary**

Priest Zbigniew Piasecki (1916-2011) is one of the most distinguished authors of religious songs in Poland after the Second Vatican Council. His rich composer oeuvre includes songs devoted to Saint Andrew Bobola, the patron of Poland. These works exist in manuscripts form only. They have never been published. Not only is the Composer himself mentioned in this article, but also the profile of Saint Andrew's and his cult. The presentation of songs in honour of St. Andrew Bobola constitutes the essential part of the study. In the first part the melody aspect was analysed where the kinds of melodies and intervallic scale are covered. Then the rhythmicity is discussed and sources for melody are pointed out. Finally the lyrics of particular works are analysed.

The repertoire of songs in honour of Saint Andrew Bobola presented in this work proves the cult of Saint Martyr still exists in Poland. Priest Piasecki's work significantly enriched a number of songs devoted to the Saint patron of Poland. What is more, these songs can be used during the celebration of Eucharistic Liturgy on the Day of St. Andrew Bobola as well as during other services in honour of the Saint Patron of Poland. The author hopes that this work will contribute to their popularization in Polish church repertoire.

Keywords: religious songs, priest Zbigniew Piasecki, Saint Andrew Bobola, the cult of saints.

Aneks.

Kompozycje ks. Zbigniewa Piaseckiego (1916-2011) ku czci św. Andrzeja Boboli

I. Andrzeju święty

1. An drze-ju świę - ty, Pol - ski Pa - tro - nie, do Cie - bie wzno - sim
swe bła - gal - ne dło - nie. W każ - dym cier - pie - niu, w każ - dej po - trze - bie,
bądź nam An - drze - ju, O - pie - ku - nem w nie - bie.

2. Otocz opieką naszą Ojczyznę,
Broń wiary naszej, tej ojców spuścizny.
O męczenniku, nasz apostołe,
Wstaw się za nami na ziemskim padole.

II. Dzielny Apostole

R: Dziel - ny A - po - sto - le, świę - to - ścią sła - wny,
To - bie cześć od - da - je lud War - sza - wy.
1. Bóg dał Ci ła - s - kę, wiel - ką moc Du - cha, w o - kru - tnym cia - ła mę -
czeń - stwie. W cier - pie - niach na - szych, bądź nam o - tu - cha,
wy - jed - naj dla nas dar mę - twa.

2. Niech za przykładem, Twej gorliwości,
Bronimy wiary, Kościoła,
Bo Jezus wzywa nas do jedności,
On głosi słowa pokoju.

III. Do świętego Andrzeja Boboli (Patrona Warszawy)

Zwrotki 1 i 2:

1. Już dzień chwa - le - bny ja - śnie - je i no - wą ra - dość przy - no - si,

bo An - drzej od - dał swe ży - cie, za zje - dno - cze - nie Koś - cio - ła.

R: Świę - ty An - drze - ju, módl się za na - mi, Pa -

tro - nie sto - li - cy, przy - czyń się za na - mi.

Zwrotki 3 i 4:

3. Mę czen - ni - ku pe - len - mo - cy, ja - ka pieśń wy - sła - wiać zdo - ła

poś - wię - ce - nie krwi i ży - cia w pra - cy dla lu - dzi zba - wie - nia.

2. Andrzeju, Boży rycerzu,
Gdy dziś sławimy hymnami,
Pamiętkę Twego męczeństwa,
Oręduj w niebie za nami.

4. Jako dobry Pasterz karmisz
Prawdą słów owczarnię Pana
I zbłąkanym ukazujesz
Jasną drogę Ewangelii.

IV. O Patronie

1. O Pa - tro - nie u - ko - cha - ny, co nie - bio - sów zdo - bisz chór.
Tyś cel Bo - ga jest nam da - ny, Tyś świę - toś - ci dla nas wzrór.
Świę - ty An - drze - ju z tro - nu chwa - ly pro - mięń po - cie - chy Pol - sce rzuć.
Cie - bie dziś wzy - wa na - ród ca - ły, li - tos - ne o - czy ku nam zwróć.

2. Tyś ukochał krzyż bez miary, Tyś Jezusa zawsze czcił.
Tyś był żywym świadkiem wiary, Tyś z nim w sercu zawsze był.

Ożywiaj w sercach światło słowa, Ucz je gorliwie wszystkim nieść,
Ucz wiernie słuchać słów Kościoła, I Matki Bożej głosić cześć.

V. O Święty

1. O świę - ty w ko - ro - nie chwa - ły, dziś
sła - wi Cię pol - ski lud za twą o - pie - kę nad
na - mi, za twe - go mę - czeń - stwa trud.
R: Wiel - ki czi - cie - lu Pol - ski Kró - lo - wej u - pros nam
łás - kę trwa - łąj od - no - wy.

2. Andrzej Boży rycerzu, sławimy dziś imię twe.
Tyś w pracy Bogu zawierzył, On łaską umacniał Cię.

VI. Święty Andrzeju

R: Świę-ty An-drze-ju, módl się za na - mi, Pa - tro - nie sto - li - cy,
 przy-czyń się za na-mi. 1. Mę - czen-ni - ku, sław-ny mo - cą
 ja - ka pieśń wy-sła-wić zdo - ła, poś - wię-ce - nia krzyż i
 ży - cia, w trak - cie pra-cy dla Koś - cio - ła.

2. Jako dobry pasterz karmisz prawdą słów owczarnię Pana,
 I zbłąkanym ukazujesz drogę w Ewangelii znaną.

VII. O Synu Polski

1. O Sy-nu Pol-ski i jej Pa-tro - nie, Ty co w mę-czeń - skiej
 świe-cisz ko-ro - nie. Zna - mi złą-czo - ny, Tyś w każ - dej nie-do - li,
 wol - ność wy - pra - szaj, z grze - chów nie - wo - li.

2. Słynny świętością, pochodnio wiary, uczysz nas życia trudnej ofiary.
 Obrońco krzyża, czcicielu Maryi, módl się za nami braćmi twoimi.